

مرکب‌ساز دریاها

ماهی کاذب

شاید نام «ماهی مرکب» را بارها شنیده باشید. این جانور آبی در حقیقت ماهی نیست و نوعی جانور «نرم تن» محسوب می‌شود. شاخهٔ نرم تنان به چندین رده تقسیم می‌شود که یکی از آنها «سرپایان» نام دارد و ماهی مرکب از نظر جانورشناسی در این ردهٔ جانوری جای می‌گیرد. سر این جانور بزرگ و مشخص است و هشت بازو روی آن وجود دارد (از نظر ظاهری تاحدودی شبیه هشت‌پاست، ولی نباید با آن اشتباه شود). دهان درون بازوها قرار دارد. با افزایش شدت نور در روز، از غوطه‌وری او کاسته می‌شود و درون رسوبات استراحت می‌کند. در حالی که در شب با کاهش شدت نور، به شنا و تغذیه می‌پردازد. ماهی مرکب به کمک انقباض و انبساط متناوب عضلات بدن شنا می‌کند.

رنگ و تولیدمثل ماهی مرکب

در فصل تولیدمثل، نرها بر سر انتخاب لانه با یکدیگر مبارزه می‌کنند. پس از این که نر موفق به تصاحب قلمرو خود شد، ماده در لانه حاضر می‌شود و با نری که صاحب قلمرو و لانه است، جفت‌گیری می‌کند. پس از جفت‌گیری، ماده به عمق لانه، یعنی محل قرار گرفتن تخم‌ها می‌رود و تخم‌ها را با پوشش حفاظتی می‌پوشاند و آن‌ها را با دقت به سقف لانه می‌چسباند. آن‌گاه تخم‌ها را ترک می‌کند تا خود مراحل رشدشان را طی کنند.

رنگ ماهی مرکب، بسته به نوع زیستگاه و نوع رفتار، تفاوت می‌کند. این موجود دارای

رنگ دانه‌های زرد، قرمز، آبی، پرتقالی و سیاه است که به صورت لایه‌ها یا اجتماعات سلولی، همراه با سلول‌های عضلانی اطراف آن‌ها دیده می‌شوند. سیستم عصبی، با تغییر میزان انقباض و انبساط این سلول‌های عضلانی، میزان تغییر رنگ بدن را کنترل می‌کند. ظاهراً علاوه بر سیستم عصبی، غلظت هورمون‌ها، به خصوص هورمون‌های مترشحه از غدهٔ بینایی، در تغییر رنگ بدن موجود مؤثر است. قبل از تولیدمثل، زمانی که میزان هورمون‌های جنسی در ماهی مرکب بالا می‌رود، سبب تغییر رنگ در بدن نر و ماده می‌شود. تولیدمثل اصولاً تحت کنترل اعصاب و هورمون‌هاست. این هورمون‌ها توسط یک جفت غدهٔ چسبنده به عصب بینایی تولید می‌شوند و به همین دلیل به آن‌ها غدهٔ بینایی می‌گویند. این غده تحت تأثیر

عوامل فیزیکی، مثل شدت نور یا طول مدت روز مناسب که در فصل تخم‌ریزی با آن مواجه می‌شود، تحریک می‌شود و هورمون‌های جنسی بیشتری ترشح می‌کند که سبب قطع تغذیه در ماده‌ها و همچنین مهاجرت آن‌ها برای تخم‌ریزی، از منطقهٔ عمیق به سمت سواحل نسبتاً آرام می‌شود. آن‌ها برای تخم‌ریزی بستری سخت و حفره مانند را انتخاب می‌کنند.

دفاع در برابر خطر

فرد و جالب این آبزی، علاوه بر تغییر رنگ، ریختن مرکب و فرار سریع است. او همیشه مرکب سیاهی را در کیسه‌های بالای سمت راست روده‌اش همراه دارد. به محض نزدیک شدن خطر، دهانه کیسه را در نزدیک مخرج باز و مرکب را با انقباض به بیرون پرتاب می‌کند. با این کار به سرعت محیط را چنان به سیاهی می‌کشاند که صیاد به سختی می‌تواند او را ببیند. به علاوه، این مرکب در برخی از

گونه‌های این آبزی، مانند «ماهی مرکب فرعون» که بزرگ‌ترین ماهی مرکب است و در خلیج فارس هم زندگی می‌کند، سرشار از ترکیباتی به نام «ملانین» و ماده شیمیایی «الکالوئید» است که به نوعی ماده مخدر به حساب می‌آید. به محض این که شکارچی با این مرکب برخورد کند، گیرنده‌های شیمیایی اش توسط الکالوئیدها بسته می‌شود تا ماهی مرکب بتواند از مهلکه بگریزد.

پراکنش

گونه‌های متفاوتی از ماهی مرکب در سراسر آب‌های خلیج فارس و دریای عمان پراکنده‌اند. زمان صید ماهی مرکب هم‌زمان با فصل تخم‌ریزی این جانور است که تعداد آنها در نواحی ساحلی در اثر مهاجرت به ساحل زیاد می‌شود و تخمهای خوشه‌ای شکل آنها در ادوات صیادی دیده می‌شوند.

ماهیهای مرکب معمولاً در کف دریا زندگی می‌کنند و از ماهیان کوچک، سخت پوستانی مانند میگوها و خرچنگ و دیگر بی‌مهره‌گان تغذیه می‌کنند

پی‌نوشت

1. Mollusk
2. Cephalopoda